

Historien om...

... arrendegården Nor, ½ mantal under Årsta

©copyright 2009 Mauritz Henriksson

Ordet "nor" betyder smalt sund, eller trångt vat-ten. Av detta förstår man att gården är mycket gammal. Nuvarande bostadshuset byggdes 1900, och tagit sitt utseende efter norsk jaktstuga. Hur det ursprungliga husen har sett ut vet jag inte. Namnet stavades förr med två o. Ordet Noor har gjort det lite lättare att tyda i de gamla kyrk-böckerna, födda vigda döda, och i mantalslängderna. Därför har jag också kunnat gå lite längre tillbaks i tiden än för många andra gårdar.

År 1715 hette arrendatorn Olof Larsson. Enligt mantalslängden hade han ingen fru, något förbryllande, för 1735 dog "*Olof Larssons hustru på Nor, 76 år*". Olof dog samma år, men siffrorna för hans ålder är svårare att tyda. Han hade sonen Lars. Lars var född 1796, troligtvis på grann-gården Huset. 1718 står både far och son som arrendator i mantalslängden. Ingen av dem hade någon fru noterad i längden. 1721 står sonen Lars Olofsson som ensam arrendator på Nor.

Han förblev ogift till 1729. Då gifte han sig med Anna Jacobsdotter, dotter på Sunnansund. Hon var född där 6 november 1704.

Anna födde deras första barn 27 december 1730, hon fick namnet Katharina. Nästa barn, Anna, kom den 9 juli 1732, Jacob 5 september 1734, och Olof 1 februari 1736.

Hösten 1735 hade det varit sorg på gården. Den 21 september hade (enligt dödboken) "*Olof Larssons svärmor på Nor, 110 år*" avlidit. Den 2 november dog "*Olof Larssons hustru på Nor, 76 år*". Den 25 december avled "*Olof Larsson på Nor*". Hans ålder står angiven, men siffrorna är lite suddiga. Det kan stå 83, men lika väl 68.

År 1740 delade Lars och Anna arrendet med Anna's bror Olof Jacobsson. De står då upptagna för ett ¼ mantal var. Olof Jacobsson var född 1709, även han på Sunnansund. Olof hade tidigare varit arrendator på Askvik, men blivit

änkling. Han gifte om sig med änkan Brita Johansdotter på Frönäs 1738. Hon var född där 1697 och bott kvar med sin förre man, och hennes föräldrar.

Lars Olofsson och Anna Jacobsdotter flyttade sedan till Frönäs året efter. De utökade familjen med dottern Cathrine den 29 mars 1741, den förra Katharina hade dött 1738. Därefter Lars 22 juni 1746. De blev kvar på Frönäs till början av 1750-talet. Fadern Lars avled på Tomta 29 maj 1757.

Olof Jacobsson med fru Brita stannade på Nor till omkring 1750-51. De flyttade då till Sunnan-sund och kom att dela den gården med Olofs bror Jacob Jacobsson. Olof dog på Sunnansund 3 september 1758. Brita flyttade sedan tillbaks till Nor.

Enligt 1752 års mantalslängd hette innevånaren på Nor Pehr Pehrsson. Han är även upptagen i den första husförhörslängden (hfl). Pehr var född 1720 någonstans. Han gifte sig 21 oktober 1750 med "*Anna Larsdotter på Nor*". Hon var född 1825, men var, eller till vilken Lars hon var dotter, har jag inte kunnat fastställa. Kanske var hon dotter till Brita Johansdotter, född på Frönäs, i hennes första äktenskap med Lars Andersson. Men det har jag inte kunnat bekräfta. Men nämnda Brita kom till Nor, sedan hon blivit änka 1758, så kanske var det så.

Pehr Pehrsson och Anna Larsdotter fick barnen

Anders	9 juli 1758
Greta	23 juni 1761
Catharina	11 maj 1766
Pär	5 december 1767
Erik	9 maj 1769.

En dotter, ej namngiven, avled 31 december 1764 två veckor gammal. Det finns ingen dotter inskriven i dopboken vid den tiden. Kanske var hon sjuklig, och därför inte döptes.

Dessutom bodde där änkan Brita, född 1697. Det var änkan efter Olof Jacobsson som tidigare bott på Nor.

Pehr Pehrsson och hans familj avlöstes 1770 av Olof Larsson och Carin Olsdotter. Olof var antagligen den Olof som föddes på Nor 1 februari 1736. Carin var född på Askvik, döpt till Catharina, den 4 april 1743.

Jag kan inte finna Olof och Carin i vigselboken. Antingen gifte de sig aldrig, eller så glömde prästen att skriva in dem. Paret fick heller inga barn. Olof avled på Nor 18 februari 1791. Carin bodde kvar till omkring 1800 då hon flyttade till Rysses.

Istället för egna barn tycks de ha tagit till sig flera unga tjänsteflickor och tjänstepojkar. Barnen blev pigor och drängar först när de fyllt 16 eller 17 år. De flesta var födda på Gålö, men några undantag fanns. T.ex. :

Anna Cajsa Jansdotter,	f. 1768 på Dalarö
Henrich Henriksson	f. 1767 på Åland, hade kommit med föräldrarna till Frönäs o Berget
Greta Andersdotter	f. 1759 på Värmdö
Gabriel Nilsson	f. 1767 i Västergötland
Nils Andersson	f. 1768 på Öland
Greta Stina Pärsdotter	f. 1767 på Nämndö.

Hur dessa nästan jämgamla har letat sig till Nor på Gålö, finns det ingen förklaring till.

Ny arrendator från början av 1790-talet blev Jan Mattsson, född 1749 på Berga i Österhaninge. Han var gift sedan 9 november 1777 med Anna Pärsdotter, född 17 september 1749 på Blista. De kom närmast från Stegsholm, och hade sonen Peter, född 18 september 1779 på Brink. Med i flytten kom även Brita Wretman född 1720. Jag anar att det var hustruns moder. Hon avled på gården i augusti 1798.

Jan och Anna nöjde sig med bara ett barn, sonen Peter. Han gifte sig i november 1806 med Anna Pärsdotter, "*dotter på Stadsberga*" född 3 januari 1785.

Under åren hade de haft flera drängar och pigor. En av dem var Brita Andersdotter, född 1761 på Oxnö. Hon hade en dotter som också hette Brita, född 20 januari 1783 på Lilla Liåker, som gifte sig 1806 med sonen på Berget, Olof Ersson, som tagit över arrendet där.

Peter och Anna tog över arrendet på Nor efter hans föräldrar. De blev dock kvar på gården. Fadern avled 1810. Modern levde till nyårsafton 1824. Hon blev 75 år.

Peter och Anna tog god tid på sig att utöka familjen. Först Johan 20 mars 1809.

Därefter kom Anna	27 januari 1815
Catharina	18 februari 1821
Maria Brita	26 april 1826.

Familjen flyttade till Stadsberga västergård 1830.

Om jag sedan tyder noteringarna i hfl rätt, fanns det ingen brukare eller arrendator på Nor förrän 1834. Men huset stod inte tomt för det. Det var många som bodde där kortare eller längre perioder. Lilla flickan Sofia Jansdotter, född 2 november 1815 på Adelsö, kom 1830. År 1831 kom änkan Anna Pehrsson från Västerhaninge. Hon var född 1792, blivit änka i oktober 1830 och hade tre barn med sig. Strax efter henne kom Anders Gabrielsson, född 1809 på Muskö. Han kom från Västerhaninge, kanske hade han spanat in änkan innan, för de gifte sig i januari 1832. I september samma år föddes Gabriel på Nor. Alla flyttade till Kalvsvik 1834.

Nästa bonde kom alltså 1834. Jan Peter Lidberg, född 18 januari 1785 på Muskö. Hans hustru var Brita Stina Ersdotter, född 1 mars 1791 på Askvik. Det var från Muskö de kom, och där var deras fyra barn födda. Peter Gustaf 10 juni 1821

Nils	16 oktober 1822
Maria Stina	16 november 1824
Brita Catharina	24 augusti 1827

Brita Stina Ersdotter avled 22 juni 1836. Jan Peter tog alla barnen med sig och flyttade till Västerhaninge i mars 1837.

Redan på hösten 1836 hade efterträdaren flyttat in på gården. Lars Peter Larsson, född 4 juli 1811 i Västerhaninge men son på Berget sedan 1830. Han hade gift sig i oktober 1836 med Catharina Jansdotter, "*dotter på Sunnansund*" när de gifte sig, men född på Oxnö 31 juli 1810. De fick dottern Anna Catharina 11 april 1837. Hon dog samma månad och den 2 juli samma år avled även modern. Lars Peter blev änkling mindre än ett år efter vigseln.

Hans far, Lars Jansson på Berget, hade också blivit änkling samma år, och flyttat in på Nor. Hederlighet var kanske inte deras mest framträdande egenskap. I hfl framgår att fadern hade suttit på Smedjegården 1838, straffad för stöld. Sonen gjorde samma erfarenhet 1841.

Vad, eller var, deras stöld hade begåtts framgår inte. Men innan dess hade Lars Peter gift sig med Anna Stina Åkerblom, född på Småhamra 21 oktober 1813. Hon hade kommit till Nor 1839. Den 7 oktober 1840 föddes sonen Carl Peter. 1841 flyttade de till Kvarntäppan (Jordbro). Om det var före eller innan Lars Peters vistelse på Smedje-gården framgår inte. (Smedjegården var fängelset vid (N:a) Bantorget som senare blev Länsfängelse. Granne med barnhuset på den tiden.)

Bland övriga boende på Nor i slutet av 1830-talet kan nämnas Anders Gustaf Dahlström, född i mars 1820 på Djuprännilen (Jordbro) Han hade kommit 1837, men drunknade 4 september året efter.

Anna Brita Olsdotter, född på Berget 1811. Hon födde oäkta sonen Pehr Erik den 11 april 1839. De flyttade sedan till hennes föräldrar som var nybyggarna på Ljushagen.

Ny bonde från 1842 blev Pehr Jansson, född 1798 på Gammelgården (Årsta). Han var gift med Anna Cajsa Ersdotter, född 1795 i Stockholm. De kom närmast från Näset, men hade tidigare bott i Västerhaninge förs., där de fått sönerna Jan Erik 17 november 1820 och Lars Peter 15 juni 1822. Jan Erik gifte sig 20 november 1847 med Christina Lovisa Jansdotter, född på Spjutsund 26 november 1822. De blev kvar på Nor till oktober 1855, då de flyttade till Spjutsund. Med dit följde även Jan Eriks mor Anna Cajsa. Fadern Pehr hade drunknat på kvällen den 21 januari 1851. Han hade varit på hemväg över isen som brast under honom.

Som vanligt fanns även annat folk på gården. Bland dem kan nämnas drängen Gustaf Lundin, född 1824 i Tyresö. Han gifte sig senare med Brita Lovisa Östlund från Bihagen. Förra båtsmannen på Tomta båtsmanstorp, Johan Forsström Brun. Han hade sin dotter Sofia Charlotta, med sig. Hon flyttade till Ornö 1846. Johan själv dog 1848. Änkan Greta Andersdotter, född på Liåker 1780. Hon avled 30 juni 1855. Erik Wilhelm Godman, född 16 augusti 1805 i Bo församling. Han var ofärdig och avled på lasarett i november samma år som änkan Greta.

Samma dag som förra bondefamiljen flyttade, kom nästa. Det var nyblivne änklungen Peter Pehrsson. Hustrun Anna Maria Andersdotter hade dött i augusti. Peter var född 31 augusti 1821 på Näset. De hade fått tre barn på Stegsholm.

Anders Peter	16 maj 1848
Lars Erik	4 mars 1851
Anna	13 juli 1853

Det var från Stegsholm de kom till Nor. Dottern Anna dog 15 mars 1857. 12 månader senare flyttade Peter med sina två söner till Hasslinge.

Erik Jansson med hustrun Christina Catharina Andersdotter med tre söner blev nästa bonde. Erik var född 1820 i Västerhaninge församling. Christina Catharina på Högsta den 24 april 1834. De hade tidigare bott på Havstornsudd, där de två äldsta barnen, Anders Johan 25 augusti 1854 och Carl Magnus 20 juli 1856, var födda. Den siste, Pehr Erik, föddes 1 oktober 1858 på Tomta båtsmanstorp. Därifrån kom de till Nor på hösten 1858. Dottern Anna Charlotta föddes 21 mars 1861.

Erik Jansson avled 2 februari 1863. Christina Catharina gifte om sig i juni 1864 med Erik Wilhelm Lind från Västerhaninge. De fick gemen-samma barnen Katarina Lovisa den 28 dec samma år, och Frans Gustaf 2 december 1866. Hela familjen flyttade till Frönäs i mars 1867.

Därefter fanns det ingen brukare av Nor boende på gården. Nor hade blivit nedgraderat till torp, och kallades Norstorp. Brukaren blev Gustaf Abrahamsson på Larstorp (se nedan). Men bostaden stod inte tom för det.

Redan i början av -60talet hade drängen Anders Gustaf Larsson bott där några år. Han var född 1844 på torpet Bakom (som bytte namn 1853 till Karlslund) vid nuvarande Årsta Havsbad. Han hade suttit på länsfängelset, straffad för stöld. Han och en bror hade tillsammans med deras far gjort inbrott och stulit råg på Stymninge i mars 1860.

1866 kom Johan Erik Jansson, född 17 februari 1832 på Spjutsund. Han var bror till Christina Lovisa Jansdotter som hade gift sig 1847 med sonen Jan Erik på Nor. Johan Erik hade också varit fängslad. Han hade suttit 226 dagar för "*häftande av minderårig kvinna*".

När han kom till Nor var han nygift med Maria Charlotta Lindgren, född 1825 på Ornö. Hon hade oäkta dottern Mathilda Charlotta, född 8 april 1859, förmodligen på Stegsholm. Tillsammans fick de Johan Alfred 1 mars 1867. Oäkta dottern avled i oktober 1870, och Johan Erik den 2 december samma år. Änkan och deras gemensamma son flyttade till Fattighuset 1872. Därefter stod huset på Nor tomt till november 1884.

Prins Carls "inrättning" hade köpt Gålö 1860, och därmed hade omständigheterna förändrats på ön. Flera nya gårdar, en del torp, byggdes. Ett av dem blev Larstorp. Det placerades alldeles intill Nor, åt nordväst.

Förste innevånare på Larstorp var torparen Lars Danielsson. Han var pensionerad artillerist, född i Järna förs. Kopparbergs län 1824. Samtidigt bodde där också Johanna Katarina Östergren, född 21 januari 1812 på Wad (på fastlandssidan om nuvarande Dalarö kanal). Hon hade blivit änka på Bihagen och hade dottern Kristina Sofia med sig. Dottern var född på Bihagen 20 mars 1846. Änkan avled av "*obestämd sjukdom*" 12 februari 1863. Dottern blev kvar något år, innan hon flyttade till det då nybyggda Övre Bihagen, ett av "inrättningens" nya boställen. Det gamla, ursprungliga, Bihagen revs senare.

Den pensionerade artilleristen försvann på hösten 1864 till obestämd ort, men han återkom till Gålö. Han avled på Tomta 2 juni 1900.

Nästa torpare blev Gustaf Abrahamsson, född 5 juni 1830 i Byarums församling i Jönköpings län. Han hade gift sig i januari 1859 med Brita Catharina Nilsson. Hon var född på Berga i Österhaninge den 2 mars 1826. Var de träffats och gift sig vet jag inte, men deras första son, Karl August, var född i Huddinge i september 1859. Näste son, Johan Edward, var född på Stegsholm den 25 december 1862. Därifrån flyttade de in på Larstorp. Där utökades familjen med Emma Sofia 21 juni 1866.

Genom "inrättningens" försorg hade familjen Abrahamson haft sammanlagt tre fosterbarn. Inget av barnen hade varit där mer än ett år. Familjens egen son, Johan Edward, kördes till lasarett i april 1873. Han noterades "ofärdig" i hfl. När familjen flyttade till Sandemar 1874 var pojken tillbaks.

De sista pigorna och drängarna hade flyttat däri-från 1873. När Abrahamssons hade flyttat stod både Nor och Larstorp utan innevånare. Larstorp lades ner för gott. Marken brukades av Stegsholm.

Inte förrän i november 1884 blev Nor åter bebott. Det blev dock inte av någon som brukade gården. In flyttade skräddaren Magnus Andersson, född 1832 i Värmland, (Se historien om skräddaren Magnus.) och hans familj, hustrun Anna Lovisa Gustafsdotter, deras tre barn och foster-sonen Karl Fridolf. Skräddarfamiljen flyttade till Tomta båtsmanstorp 1888.

Då bodde redan statardrängen Adolf Fredrik Ersson med hustru på gården. Adolf Fredrik var född 5 februari 1839 i Länna i Södermanland. Hustrun, Eva Charlotta Palmgren var född 14 november 1827 på torpet Äfjabro (ligger i skogen ovanför Karlslunds marina). Paret hade inga hemmavarande barn. Flyttade till Stegsholm 1891. I november 1890 kom pigan Alma Theresia Sofia Svensdotter, född i oktober 1858 i Stockholm, med sina två oäkta söner. Bägge födda på Huset. Om den äldre står det noterat i hfl att han var "*idiotisk*". De flyttade till Hasslinge 1894.

Omkring 1890-91 hade Nor återfått status som gård. Första arrendator kom den 18 mars 1892. Det var Anders Magnus Danielsson, född 16 juni 1854 i Västerhaninge församling. Han var gift sedan 22 november 1885 med Josefina Charlotta Pettersson, född 21 augusti 1855 i Ösmo församling. De kom från Västerhaninge, och hade barnen Elin Charlotta,, född 18 juli 1887, och Karl Anton, född 24 september 1888, med sig. På Nor utökades familjen med Johan Bernhard 16 april 1893 och Per Erik 20 september 1895. Några fler egna barn blev det inte. Däremot fanns det alltid fyra fosterbarn från "Inrättningen". Det ingick ju i arrendeavtalet.

1893 kom Nils Erik Lundin och var dräng något år. Han var född 1864 på Havstornsudd, son till Gustaf Lundin som varit dräng på Nor på 1840-talet. Nils Erik hade varit gift och bott i Stockholm, men blivit änkling 1892. Han flyttade sedan till sin äldre bror Carl Gustaf Lundin på Ljus-hagen.

Fler drängar och pigor. Arvid August Amandus Nyström, född 1879 på Dalarö. Flyttade till Tyresö 1898.

Pigan Hulda Victoria Salin, född 6 dec. 1883 i Katarina förs. Sthlm. Hon hade varit fosterbarn i "Inrättningen", men vuxit ur den rollen, och blivit kvar på Gålö. Hon blev kvar på Nor till nov 1903.

Från april 1901 t.o.m oktober 1903 fanns drängen Erik Axel Johansson där. Han var född 1885 i Kungsåsa i Västmanland, men kom närmast från Huddinge. Han flyttade till Värmdö.

Den 7 november 1904 kom Erik Johan Pettersson, född 22 februari 1883 på Kungsholmen. Han hade varit fosterbarn på Nor mellan april 1892 och augusti 1900. Då for han till Karlsborg. Det var därifrån han kom 1904. Erik Johan hade bl. a. gjort sin värnplikt. Men inte bara värnplikt. För den 26 september 1903 dömdes han "*av Karlsborgs Garnisons krigsrätt för första resan stöld, för två bedrägerier m.m. till straffarbete i 1 år 3 månader 9 dagar, samt vara förlustig medborgerligt förtroende intill dess ett år förflutit.*" Erik Johan frigavs efter ett år den 26 september 1904. Han flyttade till Lundby förs. i Göteborgs län 1905.

Arrendatorn Anders Magnus Danielssons hustru Josefina Charlotta avled 16 maj 1902. Efter 1901 har det inte funnits några fosterbarn från inrättningen på gården. Sönerna gjorde sina respektive värnplikter vid flottan. Karl Anton 1908, Johan Bernhard 1914, och Per Erik 1915.

Anders Magnus övergav Nor vid 67 års ålder 1921. Han, dottern och sonen Johan Bernhard flyttade till Edholmen. Per Erik flyttade till Nacka samma år. Äldste sonen hade flyttat till Lännåker redan 1911.

Johan Bernhard gifte sig 1926 med Margareta Viola Qvarfoth från Grindstugan (vid Svärdsnäs). De bosatte sig på Övre Bihagen och fick flera barn. 1930 bodde även hans far där.

Ny arrendator på Nor blev Karl Albert Karlsson. Han var född 1 april 1868 i Krokek i Östergötland. Den 26 mars 1892 hade han gift sig med Klara Augusta Cecilia Franzén, född 30 april 1873 i Linköping. Boendes i Norrköping fick de sonen Karl Einar Robert 7 juni 1894. sedan följde en flyttkarusell som jag inte redovisar i detalj, men följande kan ändå ge en fingervisning om att de hann med en del.

Sonen hade gift sig i september 1915 med Vera Matilda Drejfält. Hon var född 6 januari 1894 i Karlskrona, men kommit till Stockholm redan som barn med sina föräldrar. Den unga hustrun födde deras första barn, Gösta Robert Sigurd, 20 oktober samma år i Matteus förs. i Sthlm. Nästa barn, Elsy Signe Viktoria, kom till världen i Spånga 25 juli 1919.

Från Spånga hade hela familjen, far, mor, son, sonhustru och barnbarn kommit till Alby i Österhaninge i april 1920. Från Alby till Nor 1921. Sonen står där skriven som jordbruksarbetare. På Nor fick det unga paret tillökning med Gerd Matilda Regina den 9 januari 1922.

Efter året 1922 finns det inga församlingsböcker tillgängliga. Då återstår bara böcker för födda, vigda, döda samt flyttlängderna. Ur dessa längder finner jag att Nor fick ny arrendator i maj 1927.

Det var Ture Gunnar Karlsson, född 19 maj 1898 i Överjärna i Södermanland. Han hade gift sig i Botkyrka i januari 1926 med Lilly Linnea Andersson. Hon var född 13 maj 1906 i Sorunda, men när de gifte sig var hon "*hemmadotter på Skönsberg*" i Botkyrka.

På Nor fick de först Gunhild Linnea 18 april 1930. Därefter tvillingarna Inga Lilly Margareta och Gunnar Ingemar 15 februari 1933. Dessa tre barn föddes dock inte på gården, utan på Barnbördshemmet på Dalarö. Blivande mödrar hade börjat fara antingen dit eller till Allmänna B.B. i Sthlm för att föda sina barn. Det sista, av mig kända, barnet blev Siv Lillemor Birgitta den 21 februari 1936. Inte heller den familjen hade några barn från inrättningen.